

TEMA MONOGRÀFIC

Els mestres públics gironins i la
renovació pedagògica: de la dictadura
a la democràcia (1971-1994)

*The public teachers of Girona and
pedagogical reform: from the Franco
dictatorship to democracy (1971-1994)*

Salomó Marquès Sureda
salomo.marques@udg.edu
Universitat de Girona (Espanya)

Data de recepció de l'original: setembre del 2011

Data d'acceptació: octubre del 2011

RESUM

La renovació pedagògica durant el franquisme i els anys de la transició política té un nom propi a Catalunya: Rosa Sensat, que el 1964 va iniciar la formació permanent dels mestres i el 1965 va reprendre l'Escola d'Estiu. A les comarques de Girona quatre noies mestres varen organitzar la primera Escola d'Estiu el 1971. A partir d'aquí es generà un col·lectiu de mestres públics actiu i reivindicatiu; començà a organitzar-se i, ben aviat, es convertí en ferment de renovació en diferents comarques de les terres gironines. L'article presenta la història de la renovació pedagògica centrada en els grups més importants a la demarcació de Girona: el Moviment de Mestres per una Escola de Catalunya de Girona, el Moviment de Mestres per una Escola de Catalunya de l'Alt Empordà i el Grup d'Ensenyants de la Garrotxa.

PARAULES CLAU: Escola d'Estiu de Girona; renovació pedagògica; franquisme i democràcia; mestres públics; Moviment de Mestres per una Escola de Catalunya; Grup de Mestres del Ripollès.

ABSTRACT

Educational reform during the Franco years and the political transition to democracy in Catalonia had a name: Rosa Sensat, who launched on-going teacher training in 1964 and resumed Summer Schools in 1965. In 1971, four female teachers in the Girona region organised the first Summer School, which generated a group of active, assertive public school teachers who began to organise themselves and became the seed of reform in the different districts in Girona over time. This article presents the history of educational reform by focussing on the most important groups of teachers in the district: Teachers from Girona for a Catalan School Movement, Teachers from Alt Empordà for a Catalan School Movement and the Garrotxa Teachers Group.

KEY WORDS: Girona Summer School, educational reform, Franco movement and democracy, public teachers, Teachers for a Catalan School Movement, Group of Teachers from Ripollès.

RESUMEN

La renovación pedagógica durante el franquismo y los años de la transición política un nombre propio en Cataluña: Rosa Sensat. Esta institución organizó cursos de formación para maestros el 1964 y relanzó las escuelas de verano en 1965. En las comarcas de Girona cuatro chicas maestras organizaron la primera Escuela de Verano en 1971. A partir de aquí el colectivo de maestros públicos más activo y reivindicativo empezó a organizarse y, muy pronto, se convirtió en fermento de renovación en diferentes comarcas gerundenses. El artículo presenta la historia de la renovación pedagógica centrada en los grupos más importantes: el Movimiento de Maestros para una Escuela de Cataluña de Girona, el Movimiento de Maestros para una Escuela de Cataluña del Alt Empordà y el Grupo de Profesores de la Garrotxa.

PALABRAS CLAVE: Escuela de Verano; renovación pedagógica; maestros públicos, Movimiento de Maestros; Grupo de Maestros del Ripollès; Movimiento de Maestros para una Escuela de Cataluña del Alt Empordà; Grupo de Profesores de la Garrotxa.

INTRODUCCIÓ

Quan es parla de renovació pedagògica a Catalunya durant el franquisme, la transició i els primers anys de la democràcia, sempre es fa referència a la institució Rosa Sensat. Una referència imprescindible i guanyada a pols, ben merescuda. La història educativa i escolar catalana no s'entén sense l'obra de Rosa Sensat. Varen ser els seus membres els que durant els anys de la segona meitat del franquisme iniciaren clandestinament les activitats de formació del magisteri amb un caire renovador. Les escoles d'estiu, repeses el 1965 per Rosa Sensat, també clandestinament, varen representar un retorn a l'esperit de l'educació de l'època republicana i el trencament amb el model pobre, rígid i autoritari de l'escola franquista. Dos anys més tard, el 1967, iniciarà la seva activitat la Coordinació Escolar, formada per una xarxa d'escoles vinculades a Rosa Sensat que seguien els principis de l'escola nova adaptats als nous temps.

Era la tercera vegada que a Catalunya es portava a terme aquesta experiència de formació permanent. Les dues primeres vegades foren durant el primer terç del passat segle xx, en l'època de la Mancomunitat (1914-1923) i la II República (1930-1936) i varen tenir un caire institucional. Ara, en plena dictadura, la iniciativa va ser privada. De totes maneres, els objectius eren els mateixos: la formació dels mestres en exercici, l'actualització de la seva formació.

La història de Rosa Sensat és prou coneguda.¹ La seva influència arreu de Catalunya va ser (i continua sent) notable. A l'Escola d'Estiu de Barcelona s'hi trobaven mestres d'arreu de Catalunya i d'altres indrets de l'Estat que es formaven, compartien experiències i s'engrescaven per difondre i fer participar d'aquesta experiència renovadora els seus companys. Els participants no solament es posaven al dia des del punt de vista metodològic i pedagògic sinó que reflexionaven i debatién sobre el futur de l'escola en democràcia; la dictadura no podia durar sempre! A les trobades de Rosa Sensat es parlava de formació i de política escolar i educativa. Ben aviat en diverses comarques catalanes varen anar sorgint grups de mestres que, estimulats pel model d'Escola d'Estiu de Rosa Sensat, s'organitzaren per promoure una formació continuada de caire renovador.

¹ Destacaríem, entre les publicacions referides a la institució: MONÉS PUJOL-BUSQUETS, Jordi. *Els primers quinze anys de Rosa Sensat*. Barcelona: Rosa Sensat, 1981; CANALS, M. A., CODINA, M. T., COTS, J., DARDER, P., MATA, M., ROIG, A. M. *La renovació pedagògica a Catalunya des de dins (1940-1980). Fets i records*. Barcelona: «Llibres a l'Abast», Edicions 62, Sèries Rosa Sensat, 2001.

Mestres gironins també varen participar des de l'inici en les escoles d'estiu de Rosa Sensat. L'any 1971 quatre noies mestres: Maria Dolors Fulcarà, Victòria Barceló, Pilar Busquets i Maria Àngels Español proposaren i dugueren a bon terme la I Escola d'Estiu de Girona.

En l'espai d'aquests sis anys (1965-1971), en l'àmbit escolar es varen produir alguns esdeveniments importants. El 1968 se celebrà la primera Escola d'Estiu fora de Barcelona, a Mallorca. S'inicià la descentralització, que va dur a la posterior organització d'escoles a Granollers, Vic, Manlleu, etc. El 1969 s'inicià la campanya pública a favor de la incorporació del català a les escoles públiques amb el lema «Català a l'escola». S'anava desvetllant tot un moviment popular a favor de la catalanització de l'escola al mateix temps que s'expandia la formació voluntària de mestres en un clima renovador ben diferent i allunyat del model escolar franquista.

El mateix any 1969 es publicava el Llibre Blanc del Ministeri d'Educació i Ciències, que era el precedent de la Llei general d'educació i finançament de la reforma educativa promulgada el 1970. Va ser una llei que no va comportar una reforma radical de l'ensenyament; va portar millores materials i tècniques i va generar expectatives en sectors del magisteri. Va ser una bona ocasió per fomentar assemblees de mestres i desvetllar l'esperit crític sobre la seva feina i el seu futur.

A aquesta primera Escola d'Estiu gironina del 1971 hi assistiren 102 persones (14 homes i 88 vuit dones). La resposta a l'enquesta feta als assistents permet de saber que 61 dels assistents procedien de l'escola pública, 13 de la privada i 17 de la religiosa. La nombrosa participació va fer patent als organitzadors les ganes de formació que hi havia entre els mestres de les comarques gironines, una bona part dels quals no hauria anat a Barcelona. El treball iniciat a l'estiu es va continuar amb algunes activitats de formació a l'hivern.

L'estiu següent, el 1972, es va celebrar la segona Escola d'Estiu però calgué esperar el 1975 per a la celebració de la tercera. Les causes d'aquest entrebanc cal atribuir-les al poc èxit de participació de la II Escola d'Estiu i al trasllat a Barcelona per raons d'estudis d'algunes de les mestres del grup organitzador. Van ser els estudiants de primer curs de Ciències de l'Educació del Col·legi Universitari de Girona, que tenien de professor Josep Pallach, director de la delegació de l'Institut de Ciències de l'Educació, els que varen reprendre amb entusiasme l'organització de la III Escola d'Estiu. En la convocatòria assenyaven els trets distintius que havia de tenir: «genuïna, nostra [...] que sigui de tots, de Girona. Que no sigui una còpia estereotipada de qualsevol altra. No volem una educació estàndard, prefabricada [...] volem una escola fruit del que nosaltres sentim, arrelada profundament a la nostra realitat.»

El novembre d'aquell any moria Franco. S'iniciava la transició cap a la democràcia. Varen ser anys de debats intensos sobre tots els temes que afectaven el futur democràtic del país, entre els quals hi havia el model d'escola. Mentrestant en les edicions de l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat dels anys 1975 i 1976 es debatia i s'aprovaven les declaracions d'acord amb el lema «Per una nova escola pública», que eren una contundent declaració de principis de com havia de ser l'escola pública de la democràcia que estava naixent.²

A partir del 1976, l'organització de les escoles d'estiu gironines tornarà a mans dels mestres, ara ja organitzats i associats. La celebració de l'Escola d'Estiu va ser el motor d'arrencada del Moviment de Mestres a les comarques gironines. Reflexionant sobre el que va ser l'Escola d'Estiu del 1976, els organitzadors manifestaven: «el propòsit de l'actual Escola d'Estiu ha estat no tant sols afavorir la millora de les nostres tasques purament escolars, sinó *crear un ambient d'intercanvi i discussió entre els mestres participants al voltant de la nostra problemàtica professional* mitjançant la celebració de diferents actes.» La cursiva és nostra i serveix per indicar el que serà la preocupació de fons del grup organitzador. No es tractava tant d'anar organitzant cursos sinó, sobretot, de debatre sobre el rol del mestre en la nova societat democràtica i el paper de l'escola en aquesta política transformadora.

NAIXEMENT DEL MOVIMENT DE MESTRES PER UNA ESCOLA DE CATALUNYA

Els antecedents del Moviment de Mestres de Girona es troben en el Grup Promotor de l'Associació d'Exalumnes de la Normal creat el 1977. Transformat posteriorment en Comissió de Qualitat de l'Ensenyament —responsable de l'organització de l'Escola d'Estiu de Girona— es convertí, el 1979, en Moviment de Mestres per una Escola de Catalunya.³ Es tractava d'un grup de mestres joves moguts per un doble interès: la dignificació del magisteri i l'afany

² Vegeu «Per una nova escola pública. Declaració de la x Escola d'Estiu de Barcelona». Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat, 1975 [Separata de *Perspectiva Escolar*, núm. 4 (1975)]; «Per una nova escola pública catalana. Declaració de la xi Escola d'Estiu de Barcelona (juliol de 1976)». Barcelona: Publicacions de Rosa Sensat, 1976 [Separata de *Perspectiva Escolar*, núm. 10 (1976)].

³ Els antecedents de l'Escola d'Estiu els podríem trobar molt més enrere, el 1903, quan, després de l'èxit inicial de la primera Conversa Pedagògica organitzada pels mestres públics sobre el tema «Trabajos manuales en las escuelas de primera enseñanza» amb el mestre Esteve Carles, de Cassà de la Selva, com a ponent, es va celebrar, el mateix any, la que seria la primera Escola d'Estiu. De fet, acabada la primera conversa, Navés, mestre de Sant Pere Pescador, demanava al senyor Carles que «durante las inmediatas vacaciones de verano dé un cursillo de trabajos manuales a varios maestros, y el maestro de Cassà aceptó

de renovació pedagògica. Crítics amb el pla d'estudis i la formació rebuda a l'escola normal i esperonats pel contacte directe amb la realitat escolar, es proposaven organitzar i treballar per a la transformació de l'escola i del magisteri. Ho deixaven ben clar en el programa de l'Escola d'Estiu en què parlaven «no tan sols d'afavorir la millora de les nostres tasques purament escolars, sinó de crear un ambient d'intercanvi i de discussió entre els mestres participants al voltant dels nostres problemes professionals».

La institucionalització del Moviment de Mestres es concretarà el 1979. El mes de febrer d'aquest any es va convocar una reunió a la qual estaven convidats els mestres interessats a estudiar la possibilitat de crear una entitat reconeguda jurídicament i que, de manera permanent, assegurés l'intercanvi pedagògic i humà entre els mestres i també tingués la responsabilitat d'organitzar les escoles d'estiu.

La resposta a la convocatòria va ser ben positiva. Es formà una Comissió Gestora amb la comesa de convocar, al mes de maig, l'Assemblea Constitutiva del Moviment de Mestres per una Escola de Catalunya amb els objectius generals de fomentar una escola de qualitat, arrelada a la realitat nacional de Catalunya i pública.⁴ Es volia que el Moviment no solament fomentés l'intercanvi d'experiències sinó que afavorís tots aquells tipus d'activitats necessàries per una bona formació permanent dels mestres, que potenciés grups de treball en funció dels interessos dels seus membres i que fos el portaveu davant dels organismes públics de tot allò que feia referència als seus objectius, de manera especial a les qüestions relacionades amb la programació, la metodologia i la formació permanent del magisteri.

A les comarques gironines, des del primer moment, la majoria de mestres es van incorporar al Moviment de Mestres de l'escola pública. La presència d'escoles religioses era notable però no tenia ni de bon tros la importància que tenia a Barcelona i, a més, ja començaven a tenir els seus propis organismes de formació. D'altra banda, de cap manera tenien el to reivindicatiu i catalanista del Moviment de Mestres. La presència d'escoles privades no era gaire nombrosa, a diferència de Barcelona. El fet que una majoria de mestres procedís de l'escola pública marcarà des del primer moment la trajectòria del Moviment de Mestres gironí que tindrà un caire catalanista innegable. La marcarà tant

complacido la propuesta». Vegeu PALLACH, Josep. *Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya*. Barcelona: CEAC, 1978, pàg. 203.

⁴ La Comissió Gestora estava formada per: J. M. Bonmatí, A. Brunet, J. M. Carbó, C. Cornellà, A. Domènech, A. Martínez, J. Mitjà, F. Ponsatí, R. Ponsatí, I. Rigau, J. Rutllant i M. Serra.

en la defensa d'una escola pública de qualitat com en la proposta de metodologies concretes, en especial pel que fa a l'ensenyament del català i en català, la qual cosa no serà compartida per altres moviments de comarques en què la presència d'infants procedents de la immigració és més notable —en aquells moments— que als pobles de les terres gironines.

CONSOLIDACIÓ I EXPANSIÓ

Ben aviat el pas descentralitzador que els gironins havien fet respecte de Barcelona el faran Olot i Figueres respecte de Girona. D'aquesta manera, es constituïran grups autònoms, deslligats del Moviment de Mestres de Girona.

A Olot, el 1977, s'organitzà la 1ª Escola Olotina d'Ensenyants organitzada pel Grup d'Ensenyants de la Garrotxa.⁵ A diferència de Girona, on els organitzadors eren mestres, a la Garrotxa el grup organitzador estava format per mestres i llicenciats que treballaven en centres d'ensenyament secundari. Aquest serà un tret distintiu del grup olotí.

El lema d'aquesta primera escola olotina era «Per lligar l'escola a la realitat: coneguem la nostra comarca!». Segons Anna Juárez es justificava de la manera següent:

- Per donar continuïtat als cursos que s'han anat fent fins ara.
- Per la dificultat que suposa per a molts ensenyants d'Olot i comarca anar a les Escoles d'Estiu.
- Per l'interès humà que comporta la relació de tots els ensenyants de la Garrotxa.
- Per revifar l'ensenyament a les nostres escoles.

Aquests eren els arguments que justificaven la celebració d'una Escola d'Estiu a la capital de la Garrotxa. Pel que fa a la qüestió «el coneixement de la comarca», la justificaven amb els arguments següents:

- Per fer una escola viva.
- Perquè el nen aprengui allò que ha d'aprendre, a partir de la seva experiència.
- Per fer una escola nostra, amb continguts nostres.

⁵ Vegeu JUÁREZ, Anna. «El Grup d'Ensenyants de la Garrotxa. La renovació pedagògica a Olot durant la transició», *AA. VV. Dones i Educació. XIX Jornades d'Història de l'Educació*. Olot: Annals d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca, 2010, pàg. 527-544.

A Figueres, el 1979, se celebrà la primera Escola d'Estiu de l'Alt Empordà. En el programa de la II Escola d'Estiu, del 1980, manifestaven:

- Comencem a despertar-nos de la llarga nit i volem recuperar el temps perdut i aconseguir la normalitat cultural; i ho volem amb una irrevocable fermesa. Amagar el cap sota l'ala és propi de l'estruc però no pas del nostre poble.
- Veiem que els problemes, les dificultats són nombrosíssimes —des de dins i des de fora— però lluitem amb la seguretat de saber que allò que volem és just.
- Creiem que l'Escola a Catalunya ha de ser catalana en llengua i continguts; la tasca a fer és enorme i feixuga, però amb l'esperit decidit de tots tirarem endavant.

Els mestres de l'Alt Empordà es varen constituir, el 1983, en moviment propi amb el nom de Moviment de Mestres per una Escola de Catalunya a l'Alt Empordà. El procés va ser el mateix que a Girona: primer s'organitzen les escoles d'estiu i, posteriorment, el grup organitzador es constitueix en Moviment de Mestres. I, com a Girona, els components procedien majoritàriament del magisteri públic.

Girona, la Garrotxa i l'Alt Empordà seran el tres grups de mestres consolidats i reconeguts amb estatuts propis que treballaran a favor de la renovació pedagògica a les comarques gironines en el pas de la dictadura a la democràcia i els primers anys d'aquesta.

De totes maneres, en altres territoris de la demarcació gironina mestres d'altres comarques també s'organitzaran per promoure activitats de formació, però sense aconseguir aquesta estructura associativa tant definida.

A la Selva, el 1984, un grup organitzà unes Jornades Pedagògiques i l'any següent celebrà la I Escola d'Estiu de la Selva, que va coincidir amb la I Setmana Pedagògica de la Cerdanya. Al Ripollès, el 1981, s'havien organitzat les Jornades Pedagògiques del Ripollès. A mesura que el Moviment de mestres creixia i s'expandia quedava clar que cada vegada eren més els mestres que s'aprofitaven de les seves activitats formatives. Organitzar aquestes activitats en l'àmbit comarcal va permetre una major participació i també va afavorir que a través dels contactes de l'estiu es fessin propostes d'hivern en forma de seminaris, cursos, grups de treball..., sempre en funció de les propostes dels mateixos mestres.

Els capdavanters dels moviments de mestres tenien molt clar, tal com diu el *Diari de l'Escola d'Estiu de Girona* del 1985, que les trobades que es fan durant l'any havien de servir perquè «es pugui trobar un espai més ampli per al debat ideològic i la recerca d'un discurs diferent, d'un marc de referència més adequat al present».

ELS EIXOS FONAMENTALS

Els documents de constitució dels moviments de mestres, així com les declaracions que es fan als diaris de les escoles d'estiu, permeten conèixer els eixos bàsics de l'actuació d'aquests grups renovadors que podem resumir en tres aspectes que es complementen: la millora de la qualitat de l'escola, la seva catalanització i la defensa de l'escola pública. Anna Juárez, d'Olot, ho explicita de manera breu i concisa:

Es constitueix el Grup d'Ensenyants de la Garrotxa, amb la voluntat d'incidir de forma decidida en la *renovació pedagògica* des de la comarca, amb una clara voluntat de *defensa de l'escola pública*, la qual, en aquells moments, calia prestigiar, a més de donar un impuls decidit a la *catalanització*.⁶

Per la seva part, Pere Costa⁷ del Moviment de Mestres de Girona recorda:

Teníem voluntat de fer una escola en català. Ho teníem molt clar. Tot i que no va ser fàcil. Ens vàrem trobar de tot, amb recels. En general feia por a certs mestres haver-se d'enfrontar amb els pares de certes zones que eren més complicades per la immigració castellana. Es tractava de convèncer les famílies, no de plantejar-ho com una lluita. Els llocs més durs van ser Blanes i Lloret. Hi havia de tot, a favor, indiferència i en contra. Com sempre. Però nosaltres teníem molt clar que era del tot necessària la catalanització de l'escola.

⁶ JUÁREZ, Anna. *Op. cit.*, pàg. 531. La cursiva és nostra.

⁷ Estudiant de magisteri a la Normal de Girona el 1979. Just un any abans d'acabar la carrera, s'incorpora al grup de mestres gironins. Formarà part de la comissió organitzadora de les escoles d'estiu i en serà membre actiu fins a la dissolució. Entrevistat el 6 d'abril de 2011.

Llegint els programes de les escoles d'estiu i veient el tipus de curssets que s'oferien, les conferències que s'organitzaven i els debats que s'hi realitzaven, queda ben clar que la catalanització de l'escola, no només en continguts, va ser un eix essencial en les preocupacions pedagògiques del magisteri els anys de la transició i primers anys de la democràcia.

La qualitat de l'ensenyament, lligada sempre a propostes renovadores, anava de bracet amb la catalanització. Les experiències i propostes educatives que es duïen a terme en altres països europeus eren conegudes i, en força casos, practicades aquí. Ho recorda Costa amb aquestes paraules:

Aquí ens vam emmirallar molt en el moviment de cooperació italià. Era el nostre referent: Alfieri, Rodari, Tonucci, tota aquesta gent, i Freinet. En un moment determinat una de les accions que vam fer va ser córrer per Europa. Vam arribar a fer dos viatges pedagògics. Un aquí al costat, a les escoles de Perpinyà i Tuïr, i l'altre a Itàlia, vam anar a Torí i Milà. Aquests eren els nostres referents. Nosaltres teníem com a referent de metodologia pedagògica la revista *Guix*, tot el que ens venia d'Itàlia, del moviment de cooperació italiana. Barbiana també estava per aquí, Freinet, Decroly, allò dels Projectes...

LES ESCOLES D'ESTIU

Les escoles d'estiu varen ser el focus que va aglutinar els mestres inquiets, preocupats per la millora qualitativa de l'ensenyament; un focus dinamitzador del magisteri i de l'escola. L'intercanvi enriquidor i crític que es produïa en aquestes trobades afavorí el naixement de propostes, d'iniciatives i de grups que, a poc a poc, ampliaren la xarxa de renovació arreu de les comarques gironines.

En totes les escoles d'estiu, i també en els cursos d'hivern, la majoria de participants procedien d'escoles públiques. Ja hem dit que la presència d'escoles privades en terres gironines no era majoritària. En el cas de Girona, l'organització de les escoles d'estiu complementades amb cursos d'hivern i altres activitats s'anomenà Converses Pedagògiques per entroncar amb el magisteri públic gironí que a començaments de segle, el 1903, s'havia destacat entre els col·legues de Catalunya per la seva voluntat de millora de l'escola i de l'estatus del magisteri; més tard es convertiren en Berenars Pedagògics. A Figueres s'organitzaren els Sopars Pedagògics amb un convidat especial per tal de promoure el debat sobre un tema interessant per als mestres.

Un fet significatiu de les escoles d'estiu de Girona és que se celebraven a l'edifici de l'Escola Universitària de Mestres, l'antiga Escola Normal. Era un edifici antic que no reunia prou condicions, però els organitzadors, antics alumnes, consideraven que s'havia de fer allà per una qüestió de principis, perquè era la casa del mestre. Era, a més, una manera de fer avinent que la formació permanent que s'hi ofería entroncava amb la formació inicial que s'hi impartia. De totes maneres, la participació del professorat de l'escola de formació de mestres va ser ben minsca, per no dir nul·la, en la participació de les escoles d'estiu. La direcció es limitava a deixar l'edifici i poca cosa més.

Si les escoles d'estiu celebrades durant els darrers anys del franquisme serviren per desvetllar entre els sectors més inquiets del magisteri gironí les necessitats d'organitzar-se i promoure una formació permanent renovadora, les dels anys de la transició i primers de la democràcia serviren per consolidar aquesta formació. A més dels aspectes pedagògics, foren un espai de desvetllament i de formació cívica, política i cultural en el clima del retorn a la democràcia i de la recuperació de l'autonomia de Catalunya després d'anys de dictadura.

Els trets més destacables de les escoles d'estiu de Girona d'aquest primers anys poden servir per veure l'esperit que animava aquestes trobades que tenien tres eixos fonamentals: la millora de la qualitat de l'ensenyament, la catalanitat, i la defensa i millora de l'escola pública.

A més dels cursets formatius destacaríem el tema general que es programava a cada escola i servia per recuperar la història, la llengua i la cultura catalanes silenciades durant la dictadura i ben poc conegudes per una part dels participants en les escoles d'estiu. També tenien importància els col·loquis, debats i dinars amb representants del món polític (diputats, senadors, alcaldes, etc.) escollits en les eleccions democràtiques que, per primera vegada en molts de temps, se celebraven aquells anys.

A la IV Escola d'Estiu, el 1976, encara no hi hagué un tema general aglutinador com va passaria els anys següents quan l'Escola d'Estiu ja estava patrocinada per la Generalitat. S'hi tractaren quatre temes: l'escola pública; les alternatives metodològiques a l'escola; el Sindicat d'Ensenyants; la catalanització de l'escola. La voluntat dels organitzadors no era només oferir cursets de formació, sinó —i sobretot— crear un clima de reflexió i debat sobre el paper dels mestres i de l'escola en la societat democràtica.

En plena transició política comencen a tractar-se públicament temes que fins aquell moment estaven pràcticament silenciats. El caràcter reivindicatiu de l'escola es mostrarà amb l'enviament d'un telegrama de protesta al president Suárez per les declaracions que havia fet sobre la llengua catalana.

El 1977 el tema general de l'Escola d'Estiu fou «Per una nova escola Catalana». Els organitzadors anaven afinant més els seus interessos i objectius. Els especificaven al programa d'activitats en afirmar:

Volem que aquesta Escola d'Estiu es caracteritzi no tant per l'assistència a un o dos cursos de caire metodològic o de continguts, exclusivament referits a uns nivells o àrees, que hi tindran el seu lloc, de ben segur, sinó perquè cada nivell o àrea quedi fortament entrelligat amb una manera nova de «fer escola». Una manera de fer escola plenament servidora de la realitat de Catalunya.

Hi assistiren més de 200 mestres. Entre les qüestions que es van tractar en les presentacions i els debats organitzats destaquen: les associacions de pares; alternatives polítiques, amb la participació de diferents partits polítics, CDC, PSUC, PSC-R, PSC-C, LCR, i l'exposició «Una escola que no vol morir» amb llibres escolars dels segles XVIII, XIX i XX. El 15 de juny ja s'havien celebrat les primeres eleccions democràtiques amb el triomf de la Unió del Centro Democrático (UCD).

L'any següent, el 1978, la nova situació política i l'afany de renovació pedagògica afavoriren un salt quantitatiu, es doblà el nombre d'assistents. 453 mestres s'aplegaren moguts «per la consciència col·lectiva de reestructuració de l'escola al servei de les necessitats de Catalunya i per la voluntat de servei de dur-la a terme», segons el *Diari de l'Escola d'Estiu*. La cloenda oficial de l'escola a càrrec de Francesc Noy, director general d'Ensenyament de la Conselleria de Cultura de la Generalitat, mostrava la voluntat dels organitzadors de lligar-se a les institucions de govern del país. En aquesta línia, cal destacar el dinar de comiat de l'Escola amb la presència de parlamentaris de la demarcació de Girona que encoratjaren els mestres a treballar a favor de Catalunya.⁸

A finals d'any s'aprovarà en referèndum la Constitució espanyola que regularà els drets i el funcionament de l'educació en una societat democràtica. Serà l'any que s'iniciarà oficialment el reciclatge de català que tanta difusió tindrà a les comarques gironines organitzat per la delegació de l'ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona, creada a Girona el 1975. Estava dirigida per Josep Pallach, el qual, des del primer moment, va tenir molt clar la voluntat de fer d'aquesta delegació un organisme al servei dels mestres gironins. Quan

⁸ Joan Parades, Lluís Sacrest, Francesc Ferrer i Salvador Sunyer.

va morir, el va substituir Modest Prats i, més tard, Joan Puigbert que seguiren en la mateixa línia. L'ajuda més important que es donava des de l'ICE els primers anys a les escoles d'estiu va ser administrativa i organitzadora i també econòmica.

El 1979, un cop aprovat l'Estatut de Catalunya, se celebrà la VII Escola d'Estiu de Girona i la I Escola d'Estiu de l'Alt Empordà. Per primera vegada les escoles d'estiu se celebraven sota el patrocini de la Generalitat de Catalunya. La democràcia s'anava consolidant lentament i el país anava recuperant les institucions de govern abolides per la dictadura. A partir d'aquest moment el tema general va ser comú a totes les escoles d'estiu, «Catalunya a l'escola», que va ser el primer de tots. A Girona es va programar com un cicle de conferències obert a la ciutadania;⁹ els organitzadors volien que l'oportunitat d'escoltar veus importants i diverses del nostre país no fos només per als participants a l'Escola d'Estiu. S'oferia l'oportunitat a tots els ciutadans d'escolar-los i intercanviar opinions amb els ponents. Val a dir que l'assistència de ciutadans més aviat va ser escassa tot i que tenia lloc al captard.

Al dinar de comiat de l'Escola s'hi van convidar els parlamentaris gironins que feren intervencions sobre l'Estatut i la seva incidència en l'ensenyament.¹⁰

Els debats d'aquell any es varen centrar en aspectes de política educativa i sindical amb la participació de la FETE i la USTEC. El nombre de participants augmentà fins a 529, xifra significativa de la acceptació positiva que tenien les activitats del moviment, sobretot si tenim present que aquell any, els mateixos dies, es va celebrar la I Escola d'Estiu de l'Alt Empordà.

L'any 1979 també hi hagué les primeres eleccions democràtiques municipals. En força ciutats les regidories d'ensenyament i cultura varen ser ocupades per mestres en actiu procedents de grups renovadors. També en alguns casos els alcaldes procedien del món de l'ensenyament, com en el cas de Girona amb l'alcalde Joaquim Nadal, professor universitari, i el regidor d'ensenyament Antoni Domènech, membre del Moviment de Mestres, i el cas d'Olot amb el regidor de la Comissió de Cultura i Ensenyament del primer ajuntament democràtic, Joan Bonet, membre del Grup d'Ensenyants Olotins.

El 1980 la VIII Escola d'Estiu de Girona i la II Escola d'Estiu de l'Alt Empordà se celebraren a finals d'agost i principis de setembre, de nou sota el patrocini de la Generalitat i de l'ICE de la Universitat Autònoma de Barce-

⁹ Els conferencians foren Lluís Casasses, Antoni M. Badia i Margarit, M. Aurèlia Capmany, Oriol Martorell, Josep Benet, Francesc Vallverdú, Miquel Coll i Alentorn, Josep M. Espinàs i Joaquim Arenas.

¹⁰ R. Sala, L. M. de Puig, J. Casademont, J. Rahola, J. Arnau, F. Ferrer i J. Sobrequès.

lona. El tema general va ser «L'escola a Catalunya: el seu entorn social, educatiu i cultural», que, a Girona, també es tornà a programar com un cicle de conferències¹¹ amb la pretensió «d'obrir les finestres escolars a les noves realitats de l'entorn, de posar-nos en contacte amb la cultura viva del nostre país». Aquesta vegada el dinar de comiat es va compartir amb parlamentaris gironins del Parlament de Catalunya i el batlle de la ciutat. Una ocasió esplèndida d'acostar polítics i mestres i permetre un intercanvi d'opinions amb els representats democràticament escollits.

Es va arribar a les 655 inscripcions. Els mestres públics continuaven sent majoria (46,5%) i hi va haver un bon augment dels que treballaven a l'escola privada (32,5%) i també de mestres en atur. Pel que fa a les comarques de procedència, continuava predominant el Gironès (37%), seguit de la Selva (17%) i el Baix Empordà (13%). El Moviment de Mestres per una Escola de Catalunya va donar compte de les activitats desenvolupades al llarg de l'any; en aquell moment assolía la xifra de 350 associats. Els anys que segueixen seran el moment àlgid del Moviment de Mestres de Girona que veu com creix el nombre d'associats i augmenta sens parar el d'assistents a les escoles d'estiu i, a més, com es va consolidant la nova Escola d'Estiu de l'Alt Empordà.

En aquestes referències breus de creixement i expansió dels moviments de mestres a les comarques gironines cal esmentar el fet que a l'Escola d'Estiu de Girona del 1982 es va portar a terme una experiència de colònia d'estiu amb un grup de mestres que visqueren plegats durant cinc dies. D'aquest grup en sortí l'Associació per a l'Ensenyament i la Cultura (ASPEC) que va promoure activitats durant un parell d'anys. Va ser una sortida del Moviment de Mestres per l'esquerra que no va tenir continuïtat.

El 1982 el conseller d'Ensenyament inaugurà l'Escola d'Estiu de Girona, fet que s'interpretà com un reconeixement a la feina feta pel Moviment de Mestres que no parava de créixer i, sobretot, de debatre i aprofundir els seus objectius de manera ben crítica. El *Diari de l'Escola d'Estiu* permet conèixer l'evolució que fa el Moviment i els camins de futur. Hi escriuen:

Els membres del Moviment compartim la idea que els mestres no hem de ser funcionaris de l'Estat abans i de la Generalitat ara, sinó uns professionals de l'ensenyament. Així mateix pensem que la realitat comarcal del nostre país demana un tractament diferent dels problemes de l'ensenyament.

¹¹ Els conferenciants varen ser: el conseller d'Ensenyament Joan Guitart, el conseller de Cultura Max Cahner, Marta Mata, Ernest Lluch, Salvador Giner, Josep Laporte, Francesc Vicens i Jaume Terrades.

ment. És per això que defensem un moviment autònom per comarques [...] tot i que no ens tanquem, ans el contrari, ens obrim a la possibilitat d'una federació amb la resta dels col·lectius de mestres de Catalunya i, per què no, de la resta de l'Estat, sempre en el camí d'avançar en la renovació pedagògica i en la qualitat de l'ensenyament.

Els capdavanters del Moviment tenien molt clar que la seva funció, ara que la Generalitat es cuidava d'oferir curssets de formació, era ser un espai de debat sobre els principals temes professionalitzadors de magisteri.

El 1984 a Girona es plantejarà un nou tipus d'organització de l'Escola d'Estiu; es vol que estigui presidida per la reflexió i el debat entorn de temes relacionats amb l'educació. Aquests debats no tindran, però, la participació esperada. «Què passa amb els debats?», es pregunten públicament els organitzadors, tot fent una crida a la participació i a la discussió sobre els temes pedagògics en comprovar que bona part dels assistents només anaven als cursos que els interessaven. Si l'Escola d'Estiu només ha de servir per organitzar curssets, malaguanyat esforç; això ja ho fan altres organismes i entitats directament lligades amb l'administració educativa catalana. L'Escola d'Estiu ha de dinamitzar més que no pas oferir receptes.

El Moviment de Mestres de Girona està en crisi. Alguns dels seus components han marxat en constituir-se el Moviment de Mestres de l'Alt Empordà, altres s'han retirat per donar pas a gent nova. Sigui com sigui, el Moviment de Mestres de Girona avança lentament. Els seus dirigents amb lucidesa i sentit crític reflexionen durant tot el curs 1983-1984 i fan una diagnosi de la crisi, que presenten en un document pacientment elaborat amb voluntat de fomentar la discussió i trobar camins de sortida. Es titula «Proposta d'un nou funcionament del Moviment de Mestres». Des de la direcció es considerava que com que el Moviment ja no es movia, no avançava, calia plantejar la situació amb tota cruïra: o tornar a moure's o caminar o plegar. Alguns parlaven de «crònica d'una mort anunciada»; el temps i els fets varen demostrar que no era així i que el moviment tornà a caminar.

PUBLICACIONS

Una altra de les aportacions destacables del Moviment de Mestres varen ser les publicacions, a més dels diaris que s'editaven durant les Escoles d'Estiu. Els gironins publicaren el butlletí *Escola* i, més tard, el *Full Informatiu*; a l'Alt

Empordà, *Fer Escola a l'Alt Empordà*. Aquestes publicacions varen ser instruments d'informació, reflexió i crítica del magisteri.

Per afavorir l'ensenyament en català i vèncer els recels i les pors d'alguns mestres i pares editaren dos opuscles: *Nosaltres també!*, sobre l'ensenyament del català a les comarques gironines, el curs 1979-1980, i *200 llibres de text per a l'ensenyament en català a preescolar i EGB*, amb l'objectiu de facilitar les tasques dels mestres a l'hora de triar els llibres per al curs 1980-1981. Es tractava que ningú pogués al·legar ignorància i falta d'informació i de material.¹² *Som-hi tots! L'ensenyament en català a les comarques de Girona, curs 1980-1981* fou una altra publicació que demostrava que, en poc temps, s'havia passat de 137 a 187 escoles que havien iniciat l'ensenyament en català, xifra que representava gairebé les dues tercers parts de les escoles de la demarcació.¹³

El català, una llengua mil·lenària per al futur de Catalunya va ser editat l'any 1981 amb el suport de la Diputació i de l'Ajuntament de Girona. L'opuscle estava encapçalat pel següent text d'Aina Moll, directora general de política lingüística de la Generalitat de Catalunya:

El dia que tothom pugui triar quina de les dues llengües —català o castellà— vol parlar, perquè les sap totes dues, aleshores no caldrà defensar tant el català, perquè tindrà la vida assegurada. Mentrestant, cal protegir-lo perquè està en posició feble. I no demanem cap privilegi, sinó el compliment de la Constitució.

Si l'esforç de recollida de dades i la seva publicació va representar una feina notable i una aportació positiva, ho era molt més tot el que hi havia al darrere d'aquestes publicacions. Em refereixo a la decidida voluntat d'ajudar els companys a vèncer pors i recels per avançar pel camí d'una escola catalana quant a continguts i ensenyament. El Moviment actuava com a punta de llança i de motor d'una renovació del tot necessària i indispensable, en un moment en què les instàncies oficials avançaven lentament i amb dificultats polítiques i administratives de diferent índole.

¹² La Comissió de Documentació i Arxiu del Moviment de Mestres per a una Escola de Catalunya, responsable de l'opuscle, hi afegia la nota següent: «Pel que fa als llibres amb la indicació de disponibles per al curs 1980-1981, les editorials respectives han assegurat que es posaran en venda abans de l'inici del proper curs.»

¹³ A l'interior de la publicació hi havia un mapa on s'assenyalava el tant per cent d'escoles, per comarques, que feien l'ensenyament en català: Cerdanya, 14%; Ripollès, 55%; Garrotxa, 89%; Alt Empordà, 58%; Baix Empordà, 81%; Gironès, 70%; Selva, 64%.

Aquesta acció a favor de la catalanització de l'escola pel que fa a la llengua i els continguts, en què s'oferien llibres en català, va ser impulsada lentament per les editorials. Ho recorda Pere Costa:

Les editorials van fer el de sempre, el que fan les editorials: apuntar-se al cavall guanyador. Algunes van començar tímidament. Recordo l'editorial Casals, que era de les nostres; s'hi va afegir Teide, cosa que va estar molt bé perquè era gran. Hi havia Vicens Vives. La Galera, també. S'hi van anar apuntant. Fins i tot s'hi va arribar a apuntar Santillana. Senzillament, a mesura que varen veure que això no tenia aturador, s'hi van anar apuntant.

A més d'aquestes publicacions, des del Moviment de Mestres, alguns mestres també publicaren llibres en editorials normals en plena consonància amb els objectius de catalanitat i arrelament del Moviment de Mestres. Un exemple va ser la *Geografia de l'Alt Empordà*, editada per Teide el 1982 i escrita per Albert Fita, Josep Gifre, Maria Malé, Miquel Mallén i Marta Serra, que va guanyar el Premi Baldiri Reixac. En un altre sentit, destaquem la publicació de les conferències pronunciades a l'Escola d'Estiu de l'Alt Empordà el 1991 sobre el tema «Què vol dir fer de mestre avui» d'Emili Teixidor, Marta Mata i Octavi Fullat.

Podem esmentar altres publicacions que són fruit del treball de seminari o de l'esforç personal de mestres del Moviment que s'han ofert als companys com a eines de treball, per exemple: *Aprenc a restar*, editat pel Moviment de Mestres de l'Alt Empordà; *Fitxes de comprovació de preescriptura*, editat per Moviment de Mestres de Girona. El 1983, aprofitant que el tema central de l'Escola d'Estiu de Girona era «La renovació pedagògica a Girona», el Moviment de Mestres va publicar, amb el suport dels Serveis Territorials d'Ensenyament, *Els mestres gironins i l'estudi del medi (1900-1936)*.¹⁴

A més de les activitats de formació, el Moviment mantenia una posició pública davant dels diferents temes relacionats amb l'ensenyament i l'escola.

¹⁴ Es tracta d'una selecció d'experiències escolars elaborades per J. Clara, P. Cornella, S. Marquès i J. Puigbert. En la introducció els autors deixaven molt clar que «no es tracta de recórrer al passat perquè sí, amb una actitud historicista estèril. El que volem és recuperar diferents aspectes del magisteri gironí que considerem que avui dia encara tenen vigència; pretenem donar a conèixer aplicacions concretes que encara són vàlides —després de tants anys— a les nostres escoles. Són textos que ens entronquen directament i vivament amb el passat i que motiven l'afany renovador actual».

Així, el 1987, en ocasió de la publicació del Decret sobre la gestió de centres, es va preparar un document de treball intítulat «Per la dignitat de l'escola pública», que era un dels objectius fundacionals del Moviment. El document instava tots els mestres a participar en el debat «i a mantenir-se en els llocs de responsabilitat, malgrat les dificultats. És més: es demana a tothom que, a més de l'ètica professional inexcusable, aportí el seu voluntarisme per fer una digna escola nacional de Catalunya».

TENSIONS I DISCREPÀNCIES

El fet que la majoria dels membres del Moviment de Mestres de Girona i el de l'Alt Empordà procedís de l'escola pública i que treballés en escoles de ciutats petites i no pas en escoles de grans ciutats feia que a l'hora de parlar de la catalanització tinguessin una visió que no era compartida per Rosa Sensat, que treballa en un ambient molt diferent; el plantejament polític del moviment gironí era molt més nacionalista.

La celebració del novembre el 1983, a Roses (Alt Empordà), de les I Jornades de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya va ser un bon pas que va posar de manifest els acords i les discrepàncies entre els diferents col·lectius existents a Catalunya. Aquestes jornades culminaven la feina iniciada la tardor del 1981. El pes de la convocatòria i de l'organització va recaure sobre els grups de Girona i, especialment, de l'Alt Empordà.

Un dels punts de discrepància era el de l'ensenyament del català a l'escola, tema que en aquells moments era cabdal. Les conclusions dels grups temàtics que havien treballat al llarg de tres dies ja estaven a punt per ser llegides en l'assemblea amb la presència de les autoritats educatives del govern català. Només faltaven les referides a l'ensenyament del català a l'escola. Els membres del grup de treball no es posaven d'acord.

Ho recorda Pere Costa amb aquestes paraules:

Allà era jo, en el grup de la llengua. No ens vam entendre, senzillament no ens vam entendre. Nosaltres érem partidaris que l'escola a Catalunya havia de ser en català independentment de quina fos la llengua d'origen de l'alumne. És a dir, jo faig l'escola en català perquè faig una opció política en català. Aquella gent, quan ens sentien dir això, els de Rosa Sensat, directament s'esveraven perquè ells eren partidaris del bilingüisme; eren partidaris que es fes l'acollida de l'alumne en la llengua materna de l'alumne; que

el nen trobés l'escola que havia de ser una continuació de la casa. És clar, nosaltres en això no hi estaven d'acord de cap de les maneres. Els dies que van durar les Jornades de Roses vam anar intentant buscar solucions de síntesi perquè, és clar, tampoc volíem barallar-nos i ells tampoc volien que nosaltres guanyéssim. [...] Finalment, va quedar una cosa absolutament descafeïnada que no deia ni sí ni no, ni blanc ni negre. O sigui, després de tres dies i matineses senceres i esborranys, vam acabar fent una cosa que no ens satisfia ni a ells ni a nosaltres però nosaltres no vam baixar del burro.

Els Moviments de Mestres de Girona i de l'Alt Empordà es relacionaven amb Rosa Sensat i compartien interessos sobre una escola de qualitat però també tenien discrepàncies. Possiblement la de l'ensenyament del català va ser la més notòria en aquell temps. Però no només hi va haver aquesta. Parlant de les diferències entre el Moviment de Mestres de Girona i Rosa Sensat, Pere Costa recorda:

És la diferència que encara avui hi ha entre el sistema públic a Girona i a Barcelona. És a dir, ara per entendre el tema de la sisena hora a primària has d'entendre com està l'educació pública a Barcelona ciutat, que tenen un setanta per cent de privada i un trenta per cent de pública. Ara la pública s'apropa més a un quaranta a Barcelona ciutat. I dintre de la pública de Barcelona, cal tenir en compte que hi ha escoles municipals que nosaltres no hem tingut mai. A Girona, si descomptes la capital, diguem-ho així, hi ha oferta de concertada a les ciutats de Figueres, Olot, Palamós, Cassà i no gaire res més, tota la resta és escola pública i sempre hem marcat la pauta en aquest sentit.

Els mestres de Girona i els de l'Alt Empordà treballaven en territoris diferents però tenien molta afinitat, compartien gairebé la totalitat de plantejaments i estratègies. No debades, una part dels fundadors del Moviment de Mestres de l'Alt Empordà havia format part, fins al moment de la separació, del de Girona. Amb el Grup d'Ensenyants de la Garrotxa les relacions no eren tan estretes; amb prou feines la visió de fons era compartida ja que, des d'Olot, l'actuació dels Moviments de Mestres es veia massa lligada al govern, massa oficialista. Anna Juárez ho dóna a entendre quan parla de la dissolució del Grup de la Garrotxa. Per una banda, parla de diversos factors que contribuïren a la dissolució del Grup i afirma: «d'altra banda, el Grup també deses-

timà incorporar-se al Moviment de Mestres de les comarques gironines. Vol conservar la seva identitat plural i demana poder-s'hi federar com a grup d'ensenyants i no nominalment tal com vol el Moviment de Mestres. Es considera que és anar enrere i, malgrat converses que es tenen amb Irene Rigau i Andreu Otero, integrants del Moviment de Mestres, no s'arriba a un acord.» Per l'altra, els olotins consideraven que el fet que «les escoles d'estiu esdevinguin un dels motors del procés de normalització de l'ús de la llengua i del coneixement de la cultura catalana i que els continguts programats tinguin la consideració de cursos de reciclatge i de formació permanent de la Generalitat dóna un aire d'oficialitat a les escoles d'estiu que no encaixa amb la manera de fer del Grup d'Ensenyants».¹⁵

CRISI I TANCAMENT

A mesura que la democràcia s'anava consolidant i el govern català coordinava l'organització de les escoles d'estiu i dels cursos d'hivern i hi intervenia, el voluntarisme i l'entusiasme dels darrers anys del franquisme i de la transició s'anà esmoreint.

Moltes causes diferents portaren a la crisi i al tancament d'alguns d'aquests moviments de mestres. En el cas de Girona, cal tenir present que no va tenir ni va voler mai persones en comissió de serveis que es dediquessin al Moviment de Mestres. Es va voler que el pal de pallar organitzatiu fossin les persones que estaven treballant als centres de recursos, una opció que no va acabar de reeixir. El cansament dels equips directius; la falta de relleu en aquests equips molt cohesionats; la creixement burocratització exigida per l'organització de cursos i escoles d'estiu; el pas d'alguns dels membres a la inspecció; la «normalització» de la vida escolar amb cursos programats des de la Conselleria; les necessitats de fer currículum acadèmic; la creació dels centres de recursos pedagògics; les actituds crítiques enfront de les propostes de renovació i reciclatge promogudes per la Conselleria, etc. varen ser algunes de les causes que afavoriren que hi hagués una davallada de participants en les escoles d'estiu i en els cursos d'hivern. Potser també s'havia perdut la il·lusió i l'engrescament característics dels anys de la transició i dels primers anys de la democràcia, igual com passava en la vida civil i política del país?

¹⁵ JUÁREZ, Anna. *Op. cit.*, pàg. 542-543.

Sigui com sigui, el cert és que el 1990 el Moviment de Mestres de Girona, després de diferents intents no reeixits de revifar-se, en una assemblea general, va decidir dissoldre's. Uns anys més tard, el 1994, després de la celebració de la XVI Escola d'Estiu, es va dissoldre el Moviment de Mestres de l'Alt Empordà després que ho aprovés l'assemblea general. David Pujol, membre actiu del Moviment, assenyalava algunes de les raons del tancament: «la causa directa és el desencís que ha provocat la poca col·laboració dels socis a l'hora d'organitzar activitats, facilitar debats i fer grups de treball.»

De totes maneres, hi havia altres causes indirectes: l'oferta de formació permanent, fins aquell moment inexistent, que proposava anualment el Departament d'Ensenyament que «fa trontollar un dels pilars que aguantaven el Moviment de Mestres: l'organització de cursos i seminaris de formació», segons el mateix Pujol. I hi afegeix: «d'altra banda, l'organització de les escoles d'estiu que es fan a tot Catalunya es decideix cada vegada més des d'un despatx de l'avinguda Diagonal de Barcelona —seu central del Departament d'Ensenyament— i els membres dels moviments de mestres s'han convertit en simples titelles executors d'aquetes ordres supremes». ¹⁶

D'aquesta manera, es tancava un cercle (naixement, creixement/expansió i dissolució) que a les comarques de Girona, de manera especial al Gironès i l'Alt Empordà, havia aglutinat un notable grup de mestres actius, il·lusionats i reivindicatius per millorar l'escola pública catalana i activa. El Grup d'Ensenyants de la Garrotxa també havia plegat. En l'actualitat només continua viu el Moviment de Mestres del Ripollès.

De totes maneres, David Pujol, optimista i realista al mateix temps, després de lamentar el tancament del Moviment, manifestava en el mateix article: «sóc dels que encara creuen que els grups de mestres —sobretot si es desvinculen econòmicament de l'administració educativa— continuen tenint plena vigència i sentit, ja que són ells els que poden facilitar el debat i la reflexió entre els docents i contribuir a elevar la qualitat de l'ensenyament». Es tracta d'una afirmació que compartim malgrat que el pas del temps sembla que no ens ha donat la raó. A part de la burocratització de la vida escolar, del temps gastat en l'elaboració d'informes i fitxes, de l'obsessió curricular, etc., que poden explicar, en part, el tancament dels moviments, seria prou interessant veure què ha passat amb aquells mestres capdavanters de la renovació que, en el seu moment, varen liderar els grups

¹⁶ PUJOL, David. «Enterrem el Moviment», *El Punt* [Girona]. 20 d'agost de 1994, pàg. 9.

de renovació pedagògica, on han anat a parar, quins càrrecs han tingut en l'administració, etc.

El mes de juny del 1995 es jubilava Antoni Domènech. En l'acte de comiat va llegir un text que considerem representatiu d'una bona part del col·lectiu de mestres que varen empènyer amb il·lusió i exigència la renovació pedagògica a les comarques gironines i ho feren aglutinats en el Moviment de Mestres per una Escola de Catalunya. Va dir, entre altres coses:

I si la vida donés per més, si el desequilibri entre el que podem percebre i el que podem fer pogués arribar a estabilitzar-se, o, potser, si no ens poséssim el llistó més alt del compte, hauria volgut poder trobar i viure, d'entrada, una escola que respongués als criteris que ens han estimulat a lluitar, explicitats en una proposta adulta coherent. Una escola on les peces encaixessin i responguessin a aquest estil de vida, on l'ordre fos fruit del diàleg i la crítica oberta i assenyada. En què la llibertat fos condició indispensable de personalització i aprenentatge de relacions, en què l'art fos creació i el cant expressió de sentiments comuns; en què el joc matemàtic estimulés la intel·ligència i el llenguatge fos invitació a la comunicació i al diàleg. En què la descoberta del món natural estructurés el lliure pensament i les ciències socials posessin bases individuals de solidaritat universal i fossin pòsit de memòria col·lectiva. En què, en conjunt, l'escola fos suscitadora d'aquest futur més humà i, evidentment, més verd. En què el mestre no hi fos trist oficiant de cap dogma intel·lectual o limitador del dret a saber. Una escola, és clar, pública, símbol i bandera intocables d'una societat que es vol dir de progrés.

Voldria creure que el mercadeig de les especialitzacions i l'afany de currículum no ens han complicat l'ofici de mestre i que la immersió social generalitzada en els esquemes de competitivitat no ha entrat a l'escola dificultant l'intent d'acostar-se a qualsevol projecte comú. Voldria entendre, que, com deia el poeta, l'ànima de molts mestres, de tots nosaltres, no s'ha rendit a l'acumulació de la seva paperassa, de la seva burocràcia. Que no s'ha rendit al munt de lligalls, d'hàbits i de memòria, que encara li queden àtoms lliures per a la llibertat, o sigui, per a la imaginació necessària i suficient per pensar i fer un país amb horitzons més vàlids i oferir-lo a les generacions vinents.

PER ACABAR

Podríem destacar diverses etapes en el procés de renovació pedagògica que ha tingut lloc al llarg d'aquests anys, seguint les petjades de les escoles d'estiu. Una primera etapa abraçaria els darrers anys del franquisme, seria el moment de promoure la formació professional dels mestres i el debat pedagògic. El voluntarisme dels organitzadors i dels participants és una nota característica d'aquests primers anys. S'aprofiten les relacions amb Rosa Sensat i es procura acostar la formació al magisteri gironí.

Una segona etapa seria, ja en democràcia, quan es van consolidant els moviments de mestres amb personalitat pròpia. Es continua la formació a partir de cursets i s'insisteix en el debat pedagògic. No es fomenta només la formació professional sinó també la trobada per debatre el camí cap a una escola pública, catalana i de qualitat. Al costat de les accions professionalitzadores, s'insisteix en els debats polítics sobre l'escola, debats que no acabaran de tenir la resposta esperada. Les institucions de govern catalanes acabades de recuperar intervindran directament en l'organització de les escoles d'estiu i en la formació permanent del professorat. Aquest fet farà plantejar les qüestions de fons: quina ha de ser la funció dels moviments de mestres en un país normalitzat (relativament)?, cal continuar fent aquella funció de substitució que s'havia fet els primers anys?, etc.

La tercera etapa seria la del desencís, del cansament, atribuït a diferents causes i raons, que acabarà amb el tancament d'una part dels moviments de mestres i el Grup d'Ensenyants malgrat els esforços voluntaris d'alguns mestres que es negaran a tancar la porta a unes experiències que havien estat tan profitoses en una etapa determina important del nostre país: el pas de la dictadura a la democràcia.